

da, mazhar, arzuhal, arz gibi evrakın üst, yan veya alt taraflarında o işle ilgili olarak daha önce yapılmış muameleleri, bir kaydı, bir şerhi, görgüyü, idarî, hukukî, malî bir durumu ihtiva eden açıklayıcı ve tamamlayıcı yazıya bu ad verilir.

Gerek Dîvân-ı Hümâyün gerekse maliye kalemlerinde bir meselenin evliliyatı, geçmişteki muameleleri, şartları, verilmiş fermanı varsa ve buna ihtiyaç duyuluyorsa ilgili kalem defterlerinden "derkenar ettirilme" gerekirdi. Bunun için evrakın kenarına "mahallinden derkenar oluna", "kaydı kaleminden derkenar", "başmuhasebeden derkenar", "maliyeden verilen ferman derkenar oluna", "Cizye Kalemi'nden şurûtu derkenar oluna", "Haslar Kalemi'nden derkenar" gibi ifadeler yazılırdı. İlgili kalemden çıkarılan derkenar, genellikle belgenin sağ üst köşesine daha ince bir yazıyla yazılır, çok defa istenen sûret aynen kaydedilirdi. Bu derkenar, yapılacak yeni muamele için hukukî, idarî veya malî açıdan esas alınırdı. Bu şekilde kayıtlarla olayların bir belge üzerinden bazan on bazan yirmi yıl öncesine kadar takibi mümkün olurdu. XIX. yüzyılda arzuhalin üzerine devlet dairelerinde yazılarak verilen resmî cevaba da derkenar denirdi. Öte yandan XIX. yüzyılda sadâret yazışmalarında verilen bir emri veya alınan bir kararı tamamlayıcı mahiyette olmak üzere ayrı bir kâğıda yazılan yazı da "kenar" olarak adlandırılmıştır. Bu tür ek yazıların yazıldığı kâğıdın üstünde "kenar" ibaresi yer alırdı.

Ayrıca çeşitli tarihî, edebî ve dinî kitaplarda unutulmuş veya izahına ihtiyaç duyulan ibareler asıl metnin yan tarafına yazılır ve bu da genellikle derkenar ifadesiyle belirtilirdi. Sayfa kenarındaki bu ifadeler bazan uzar, yan, arka ve ön sayfalara da geçebilirdi. Genellikle müellif nüshalarının tesbitinde bu gibi kenar notları belirleyici olmaktadır. Müellif, eserinin ilk müsveddesi üzerindeki çalışmalarında tamamlayıcı hususlar veya eksik gördüğü kısımlarla ilgili notları derkenar şeklinde çıkarır, daha sonra istinsah edildiğinde veya beyaza çekildiğinde derkenar notları metin içerisine alınırdı. Bu çalışmalar müellifin ikinci, üçüncü telif safhalarını yansıması bakımından mühimdir (meselâ bk. Kâtib Çelebi, *Fezleke*, Âtif Efendi Ktp., nr. 1914).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâtib Çelebi, *Fezleke*, Âtif Efendi Ktp., nr. 1914; Bekir Kütükoğlu, *Kâtib Çelebi Fezlekesinin Kaynakları*, İstanbul 1974, s. 13-14; Asprouch Velkov, "Les notes complémentaires dans les documents financiers ottomans", *Turcica*, XI, Paris 1979, s. 37-77; Pakalın, I, 427; Mithat Sertoğlu, *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul 1958, s. 75.

ATILLA ÇETİN

DERMENGHEM, Emile

(1892-1971)

Fransız şarkiyatçısı.

Hz. Peygamber'in hayatını yazan Batılı ilim adamlarının en iyi niyetlilerinden biri olarak kabul edilir. Uzun müddet Kuzey Afrika'da bulunmuş, bir süre de Cezayir Kütüphanesi'nin müdürlüğünü yapmıştır.

Eserleri. Dermenghem'in önemli eserlerinden bazıları şunlardır: 1. *La Vie de Mahomet* (Paris 1929, 1950, 1979). En tanınmış eseridir. Arap âleminde, Muhammed Hüseyin Heykel'in *es-Siyâse* gazetesinin ilâvelerindeki tenkit ve yorumlarından sonra dikkatleri çeken kitap, Reşat Nuri Güntekin tarafından *Muhammed'in Hayatı* ismiyle Türkçe'ye (İstanbul 1935), Âdil Zuaytir tarafından *Hayâtü Muhammed* adıyla Arapça'ya (Kahire 1945, 1949) çevrilmiştir. Erken devir İslâmî rivayetlerin yanında en son araştırmalardan da faydalanarak eserini yazdığını belirten Dermenghem, İslâmiyet ve Hıristiyanlığı ele aldığı IX. bölümde her iki din arasında Âdem, İbîs, geçmiş peygamberler, melekler, mesîh, deccâl, dirilme, âhiret, hesap, ceza ve mükâfat gibi konularda yakın benzerlikler bulunduğu dikkat çekerek İslâm'ın Hıristiyanlık'tan alınmış olduğunu iddia etmiş, insaf sahibi şarkiyatçılardan biri sayılmakla birlikte o da birçok Batılı müellifin saplandığı hataya düşmüştür. Hz. Peygamber'in, çevresinde bulunan hıristiyanlarla görüşüğünü, onların fikir ve bilgilerinden faydalandığını ileri süren yazar, İslâmiyet'teki Allah kavramı ve akidesinin muhtemelen Suriye yahut Mekte hıristiyanlarından alındığını söylemekte, her fırsatta Hıristiyanlığın İslâm'dan üstün olduğunu ve çeşitli yönlerden onu etkilediğini ispatlamaya çalışmaktadır. Diğer taraftan İslâmiyet'in, Hz. İsâ'nın çarmıha gerilmediği yolundaki görüşünü de (bk. en-Nisâ 4/157) Hıristiyanlığa uymadığı için hoş karşılamamakta ve konu ile ilgili âyetlerin eksik olabileceği

ihhtimalini dahi söz konusu etmekten çekinmemektedir. 2. *Vies des saints musulmans* (Paris 1942, 1981). Müslüman vefilerinin biyografileriyle ilgili olan kitapta İbrâhim b. Edhem, Fudayl b. İyâz, Bişr el-Hâfî, Serî es-Sakatî, Yahyâ b. Muâz er-Râzî, Bâyezîd-i Bistâmî, Ebû Bekir Şiblî gibi şahsiyetlerin yanı sıra daha sonraki devirlerde Kuzey Afrika'da yetişen Sidî Ebû Medyen, Sidî Ebû'l-Abbas ve Hirrâfî gibi vefilerin hayatından bahsedilmektedir. 3. *Mahomet et la tradition islamique* (Paris 1955, 1975). Hz. Peygamber'in hayatı, faaliyetleri, İslâm geleneği, savaşlar, fetihler, ibadetler ve mezhepler gibi konuların işlendiği eser J. M. Watt tarafından *Muhammad and the Islamic Tradition* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir (New York - London 1958). 4. *Contes fassis, Nouveaux contes fassis* (Paris 1926, 1928, 1983). Muhammed el-Fâsî ile birlikte yazdığı bu kitaplarda Fas'ta yaygın olan hikâyeler konu edilmektedir. 5. *Le Culte des saints dans l'Islam Maghreb* (Paris 1954, 1982). Kuzey Afrika'da müslüman vefilere gösterilen saygı anlatılmaktadır. 6. *Contes kabyles* (Paris 1945). Fas'ta Kabiliye bölgesine ait hikâyeleri ihtiva eder. 7. *Les Plus beaux textes arabes* (Paris 1951, 1980; eserlerinin geniş bir listesi için bk. Akîkî, I, 297-298).

BİBLİYOGRAFYA :

Stoddard, *Hâzîrû'l-'âlemi'l-İslâmî*, I, 43-104; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1964, I, 297-298; Muhammed Abdülfettâh Uleyyân, *Ađvâ' ale'l-istişrâk*, Küveyt 1400/1980, s. 102-112; "Dermenghem, Emile", *Le Grand Robert des noms propres*, Paris 1987, II, 869-870.

MUSTAFA ÖZ

DERNE

(دِرنة)

Libya'nın kuzeydoğusunda Akdeniz kıyısında şehir ve bu şehrin merkez olduğu il.

Berka bölgesinde Bingazi'den sonra ikinci önemli yerleşim merkezi olup Cebeliahdar'ın doğu yamaçlarında, Vâdî nehrinin etrafında ve bu su kaynağı sayesinde limon, portakal, muz, nar, hurma ağaçları ve çeşitli sebzelerin bolca yetiştirildiği aynı adlı verimli ovada yer alır. İlkçağ'larda Dernis adıyla bir Grek kolonisi olarak kurulan şehir Ptolemaioslar devrinde gelişti ve milâttan önce 96'da Romalılar'ın eline geçti. Bizanslılar zamanında ise piskoposluk merkezi haline geldi.

Berka bölgesi, Amr b. Âs'ın İskende-riye'yi fethinden sonra müslümanların eline geçince (22 / 642-43) Derne de alındı. Bizanslılar'ın burayı geri alma teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlandı. İslâm hâkimiyeti sırasında bölgedeki Berberî halk süratle Müslümanlığı kabul ettiği gibi Mısır'dan birçok Arap kabilesi gelip buraya yerleşti. Emevîler ve Abbâsiler döneminde bir İslâm şehri olarak gelişen Derne daha sonra Ağlebîler ve Fâtımîler idaresinde kaldı. Bir süre Normanlar'ın istilâsına uğradıysa da Muvahhidler zamanında tekrar İslâm hâkimiyetine girdi. Tunus'taki Hafsî hânedanının idaresi sırasında Trablusgarp ile birlikte 1510'da İspanyollar tarafından zaptedildi. 1530'dan itibaren Malta adasıyla beraber Rodos'tan çıkarılan Saint Jean şövalyelerine verildi. 1551'de Osmanlı idaresine geçti. Trablusgarp Turgut Reis'in teşvik ve gayretleriyle Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra beylerbeyi unvanı ile buraya yerleşen Turgut Reis (Paşa) sınırlarını genişleterek doğuda Tobruk ve Derne'yi almıştı.

Osmanlı idaresi öncesi kervan ve hac yollarının uzağında bulunduğundan fazla gelişme gösteremeyen ve bu sebeple Arap coğrafyacılarının seyahatnâmelerinde önemli bir yer almayan şehir, Osmanlı döneminde nüfus ve iktisadî yönden giderek büyüdü ve genişledi. Osmanlı hâkimiyetine geçmesinin ardından burada Osmanlı askerî, mülkî ve adlî sistemi kuruldu. Muhafız olarak bulunan yeniçeriler ve denizcilerin yanında kuloğulları zamanla varlıklarını hissettirmeye başladılar. Trablusgarp'tan gönderilen bir kâid mülkî âmir olarak hizmet gördü. Şehirde yerli halk için Mâlikî mezhebinde, Türkler için de Hanefî mezhebinde iki ayrı mahkeme vardı.

Trablusgarp ocağına yeniçeriler ve dayılar hâkim olduktan sonra (1603) Derne'nin yönetimi de ocaklıların eline geçti. Zaman zaman ağalar ve dayılar arasında çıkan anlaşmazlık ve mücadeleler buradaki taşra yönetimini olumsuz yönde etkilemiş, bu arada bedevîlerin isyan-kâr davranışları da sürmüştür.

XV. yüzyılın sonlarına doğru bölgeye gelmeye başlayan Endülüslü göçmenler şehrin sosyal ve iktisadî hayatında belirli bir canlanmaya yol açtılar. Özellikle tarım, zenaat ve ticaret alanlarının gelişmesinde önemli payı olan bu göçmenlerin gelişini Osmanlı yöneticileri de teşvik etmiş ve bunun sonucu olarak 1040 (1630-31) yıllarında birçok Endülüslü Der-

ne'ye gelip yerleşmişti. 1637'de de dört gemi Tunus'tan 800'den fazla Endülüslü müslümanı Derne'ye getirmişti. Bu yıllarda Endülüslü müslümanların Derne'ye iskânı için Osmanlı hükümet merkezinden izin alan Trablusgarp Beylerbeyi Kasım Paşa Derne'de zirai faaliyetleri teşvik etti. Sahra kervan ticaretini elinde tutmak ve Akdeniz limanlarına yabancıların hâkim olmasını engellemek isteyen Muhammed Dayı (ö. 1649) zamanında Derne ve Bingazi'ye özel bir önem verildi. Burada sulama tesisleri kuruldu ve halkın yararına birçok hizmet gerçekleştirildi, büyük bir cami yapıldı.

1711'de Trablusgarp valiliğini elde ederek güçlü bir idarenin tesisine çalışan Karamanlı Ahmed Paşa Derne ile Bingazi'yi ele geçirdi (1715) ve böylece bölgede Karamanlı ailesinin egemenliği kuruldu. XVIII. yüzyıl boyunca bir dizi ayaklanmaya sahne olan Derne'de 1801-1805 arasında önemli siyasî olaylar meydana geldi. Amerika Birleşik Devletleri ile 1795'te bir antlaşma imzalayan vali Yûsuf Paşa, Cezayir ve Tunus'a bu devletin verdiği hediye ve senelik paranın daha fazla olduğunu öne sürerek kendisine eşit muamele yapılmasını istedi, fakat Amerika Birleşik Devletleri bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Trablusgarplı korsanlar Amerikan gemilerine saldırılar düzenlemeye başladılar. Barış teşebbüsleri sonuç vermeyince Amerika Birleşik Devletleri Trablusgarp önelerine bir donanma göndererek (1802) eyaletin sahillerini ablukaya aldırdı. Savaşta bazı asker ve subayları esir edilen Amerikalılar, Yûsuf Paşa'nın Malta'da bulunan kardeşi Ahmed Bey ile iş birliğine gittiler ve onu Derne'ye çıkararak civardaki kabilelerin bağlılığını kazanmasında yardımcı oldular. Ahmed Bey'in Derne ve civarına hâkim olmasından telâşa düşen Yûsuf Paşa 4 Haziran 1805'te Amerika Birleşik Devletleri ile dostluk, ticaret ve seyr-i sefâin muahedesi imzalamak zorunda kaldı. Anlaşma gereği Ahmed Bey'i Derne'den çıkararak ailesiyle birlikte Mısır'a götüren Amerikalılar, 12-13 Haziran 1805'te Derne'yi top ateşine tuttular. Ardından Yûsuf Paşa'nın büyük oğlu Mehmed Bey şehre gelerek birkaç gün içinde ahaliyi itaat altına aldı. Yûsuf Paşa 1826'da ülkeyi oğulları arasında paylaştırdığında Derne'yi kölesi Mustafa Bey'e verdi.

1816'da Derne'nin 7000 olan nüfusunu 500'e indiren veba salgınından sonra 1834'te başgösteren kolera salgını ve şiddetli deprem de pek çok kimse- nin ölümüne yol açtı.

Osmanlı Devleti'nin 1835'te Karamanlı ailesinin hâkimiyetine son vererek burasını merkezden gönderilen valilerle yönetmeye başlamasından sonra Derne Bingazi sancağına bağlı bir kaza haline getirildi. Bingazi müstakil mutasarrıflık statüsüne kavuşunca Derne bu mutasarrıflığı teşkil eden dört kazadan biri oldu. Buranın Kubbe, Bümbâ, Tobruk adlı üç nahiyesi vardı; daha sonra bunlara Sellûm ilâve edildi.

Siyasî, iktisadî, içtimâî ve kavmî sebeplerle çıkan, 1831-1842 yılları arasındaki Abdülcefil b. Gays Seyfünnasr ve 1835-1858 yıllarındaki Şeyh Güme isyanlarının tesirleri Derne'de de hissedildi. 1860'lı yıllardan itibaren Avrupalılar'ın Trablusgarp, Derne ve Bingazi gibi merkezlere ilgileri artınca buralarda bazı ticarî firmaların şubeleri açıldı ve İngiliz, İtalyan, Fransız rekabeti başladı.

1837'den itibaren bölgede faaliyetleri artan Senûsiyye tarikatının zâviye ve eğitim merkezleri Derne'de de açıldı. Senûsiyye tarikatının kurucusu Muhammed b. Ali es-Senûsî Hicaz'a giderken (1830) çocuklarını ve aile fertlerini Derne'de bıraktı. Oğlu Sîdî el-Mehdî 1844'te Derne'de doğdu. Çağbûb gibi burası da Senûsîler'in önemli merkezlerinden biri oldu. Ayrıca şehirde Ticânîyye, Kâdiriyye gibi tarikatların zâviyeleri de bulunuyordu.

II. Abdülhamid döneminde nüfusu 9500 kişiye ulaşan Derne'de okul, hastahane, kışla yapıldı ve diğer bazı imar faaliyetlerine girildi. Böylece şehrin fizikî yapısında önemli değişiklikler meydana getirildi. Fakat 1911'de İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması ve Osmanlı Devleti'ne savaş açması üzerine İtalyanlar'ın ilk hedeflerinden biri olan Derne 30 Eylül'de bombalandı ve 16 Ekim'de Amiral Presbitero tarafından işgal edildi. Türkiye'den gelen az sayıdaki vatan sever subay ve aydın İtalyan işgaline karşı savaştı. Kolağası Mustafa Kemal (Atatürk) Derne cephesi kumandanlığı yaptı ve işgalcilere karşı halkı ve bedevîleri teşkilâtlandırdı.

18 Ekim 1912 Uşi (Ouchy) Antlaşması ile Derne İtalya'ya bırakıldı; şehir İtalyan idaresi döneminde tahkim edilerek imarına çalışıldı. II. Dünya Savaşı'nda müttefiklerle İtalya arasında el değiştiren ve şiddetli savaflara sahne olan Derne İngilizler'ce zaptedildi. 1951'de ilân edilen Libya Birleşik Krallığı'nın bir şehri olarak kalan Derne sonraki yıllarda yeni gelişmeler kaydetti ve nüfusu 61.586'ya ulaştı (1984). Derne ilinin (belediyye) nüfusu ise 104.953'tür.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, BEO, Vârîde-sâdira, nr. 1022-1028; BA, Mesâil-i Mühimme, nr. 2082-2107; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 452; Ayyâşî, *er-Rihletü'l-Ây-yaşiyye*, Rabat 1977, I, 108-109; E. Dupuy, *Americains et Barbaresques (1776-1824)*, Paris 1910, s. 231-272; Aziz Samih, *Şimâli Afrika'da Türkler*, İstanbul 1936-37, II, 236-237; E. Evans-Pritchard, *The Sanusi of Cyrenaica*, Oxford 1954, tür.yer.; Celâl Tevfik Karasapan, *Libya, Trablusgarp, Bingazi ve Fizan*, Ankara 1960, tür.yer.; K. Polayan, *Tripoli During the Reign of Yusuf Pasha Qaramanlı*, London 1970, tür.yer.; a.m.f., "Tripoli and the War with the U.S.A. 1801-1805", *JAfr.H*, XIII/2 (1972), s. 261-270; J. M. Abu'n-Nasr, *A History of the Maghrib*, London 1980, s. 309-311; N. A. Ziadeh, *Sanûsiyah*, Leiden 1983, tür.yer.; M. Morsy, *North Africa 1800-1900*, London 1984, s. 102-103; *Netâ'icü't-ta'dâdî'l-Âm li's-sükkân* (nşr. el-Cemâhîriyyetü'l-Arabîyyetü'l-Libîyye Maslahatü'l-ihsâ' ve't-tadâd), Derne 1984, s. 38; N. Slouch, "Les Turcs et les indigènes en Tripolitaine", *RMM*, I/3 (1907), s. 364-372; a.m.f., "La Tripolitaine sous la domination des Karamanli", a.e., VI/9 (1908), s. 52-84; L. Anderson, "Nineteenth-century reform in Ottoman Libya", *JMES*, XVI/3 (1984), s. 325-348; Muhammed et-Tuveyr, "el-Hareketü't-taharruriyye zıdde ba'zî'l-vülâti'l-Osmâniyyin bi-Libyâ", *Mecelletü't-Târhiyyetü'l-Mağribiyye*, sy. 53-54, Tunus 1989, s. 109-124; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2133; *TA*, XIII, 106-107; L. Vecchia Vaglieri, "Darna", *EI²* (Fr.), II, 165-167.

ATILLA ÇETİN

**DERNSCHWAM
de HRADICZIN, Hans**

(1494-1568 [?])

**Kanûnî Sultan Süleyman devrinde
İstanbul'a gelecek
Amasya'ya kadar giden
ve bir seyahatnâme kaleme alan
Alman seyyahı.**

Bohemya'nın Brux kasabasında doğdu. Varlıklı bir aileden geldiği ve oldukça iyi bir öğrenim gördüğü tahmin edilmektedir. Viyana Üniversitesi'nin 1507 yılı kütük defterinde adına rastlanan Dernschwam'ın 5 Eylül 1510'da Leipzig Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun olduğu bilinmektedir. Wiener Nationalbibliothek'te bulunan bir el yazmasından, bir süre Viyana'da yaşadığıktan sonra 1514'te Ofen'e (Budın), Macar kraliyet sarayında prenslerin mürebbisi olan Hie-

ronymus Balbi'nin yanına gittiği ve 1515'te onunla birlikte Pressburg'a geçip daha sonra 1520-1530 yılları arasında Macaristan ve Transilvanya'da dolaşarak gördüğü Roma kitâbelerinin kopyalarını bir deftere geçirdiği öğrenilmektedir. 1525'ten itibaren, koleksiyonlarıyla ünlü Augsburglu banker ve sanat dostu Anton Fugger'in hizmetinde bulunan Dernschwam, 1549 yılına doğru onun yanından ayrılarak 1553'te Alman İmparatoru I. Ferdinand'ın Kanûnî Sultan Süleyman'a gönderdiği elçilik heyetine katıldı. İstanbul'u görmek, Osmanlı Devleti'ni tanımak isteğiyle heyete katılan Dernschwam, bu uzun yolculuğu kendi hesabına yaptığını seyahatnâmesinin sonunda açıkça belirtir.

22 Haziran günü Viyana'dan yola çıkan heyet 25 Ağustos'ta İstanbul'a ulaştığında padişah Nâhcıvan seferi için Anadolu'ya hareket etmek üzereydi. Elçilik heyeti bundan dolayı huzura kabul edilmedi ve Kanûnî ile görüşebilmek için bir buçuk yıldan fazla bir süre beklemek zorunda kaldı. Nihayet heyet, 1554 Kasım ayı başlarında seferden dönüp kışı Amasya'da geçiren padişahın huzuruna çıkabileceği haberini alınca 9 Mart 1555'te İstanbul'dan ayrılarak Gebze, İznik, Ankara, Çorum üzerinden bir ayda Amasya'ya ulaştı. Dernschwam, elçilik heyetinin 7 Nisan'dan Haziran başına kadar Amasya'da kalması sebebiyle şehri tanıma fırsatı buldu ve bu arada Şah Tahmasb'ın Kanûnî'ye gönderdiği fevkalâde görkemli İran barış heyetinin de gelmesiyle (10 Mayıs) yaşanan çok hareketli günlere şahit oldu. 2 Haziran'da dönüş yolculuğuna başlayan heyet aynı güzergâhı takip ederek 23 Haziran'da İstanbul'a vardı ve 3 Temmuz'da da buradan ayrıldı. Kendi özel hizmetkâr, arabacı ve seyisleriyle heyete katılmış olan Dernschwam, İstanbul'da rastladığı ve fidesini ödeyerek esaretten kurtardığı bir Alman tüfek ustasını da beraberinde götürdü. Heyet Silivri, Babaeski, Edirne, Filibe, Sofya, Niş, Belgrad ve Osijek yoluyla Budin'e, birkaç gün sonra da 11 Ağustos 1555'te Viyana'ya ulaştı.

Dernschwam'ın Avusturya'ya döndükten sonraki hayatı hakkında pek bir şey bilinmemektedir. Seyahatnâmesinin sonunda yazdığına göre Türkiye'den beraberinde Rumca el yazmaları, at, halı, kilim, çeşitli kumaş ve değerli taşlar getirerek satmıştır. 1560'ta Neusohl'da veya yakınındaki Kremnitz'de yaşadığı tesbit edilmekte ve kesin ölüm tarihi bilinmemekle birlikte, 1569 Şubatında bir yakını tarafından özel kütüphanesinin Viya-

na Saray Kütüphanesi'ne satılmış olmasından 1568 sonlarında artık hayatta bulunmadığı anlaşılmaktadır. 651 cilt içinde 2000 kadar değişik eserden meydana gelen bu değerli kütüphanenin bazı kitapları ise Münih Kütüphanesi'ne girmiştir. Wiener Nationalbibliothek'teki *Tabulae codicum manuscriptorum* adını taşıyan katalogta (Viyana 1875), "Catalogus librorum Joannis Dernschwammii, ita ut mense Julio 1575 a Helfrico Gutt et Hugone Blotio recensione Bibliothecae Caesareae facta, fuit Inventus" başlığı altında Dernschwam'dan alınan kitapların listesi bulunmaktadır (VII, 131).

Dernschwam'ın seyahatnâmesinin Fugger ailesine ait olan orijinal el yazması, arşivci Fr. Dobel tarafından 1889'a doğru Babenhausen Şatosu'nda bulunmuştur. Daha sonra istinsah edilen nüshaların en eskisi ise Braunshweig eyaletinde Wolfenbüttel Kütüphanesi'nde olup (nr. 255) aynı yerde XVIII. yüzyıla ait bir kopya daha bulunmaktadır (nr. 2499). Babinger'in tesbit ettiğine göre Prag'daki Bohemya Krallık Müzesi'nde de birçok yerleri boş bırakılmış bir nüsha daha mevcuttur.

XIX. yüzyılda bazı tarihçiler Prag'daki eksik yazmayı inceleyerek araştırmalarında kullanmışlarsa da seyahatnâme hakkında ilk defa etraflı çalışmayı ünlü Anadolu coğrafyacısı H. Kiepert Wolfenbüttel nüshası üzerinde yapmış ve bu incelemeyi 1863'te bir bildirisine konu ettikten sonra geniş bir makale halinde yayımlamıştır (bk. bibl.). Kiepert'in yaptığı, Dernschwam'ın seyahat güzergâhını gösteren taş basması harita ise piyasaya verilmemiştir. Daha sonra Fugger arşivindeki nüshayı esas alan F. Babinger, önce 1913-1914 yılları arasında bu yazmadan faydalanarak bazı küçük makaleler yayımlamış, arkasından da metnin tamamını neşretmiştir (*Hans Dernschwam's Tagebuch, einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien (1553-55)*, München-Leipzig 1923, XXXVI + 314 s.). Ancak kitap, Babinger'in baş tarafına çok geniş bir önsöz koymasına, bazı açıklamalar yapmasına ve anlatılan konulara açıklık getirecek bazı notlar eklemesine rağmen kolaylıkla anlaşılabilir nitelikte değildir. Çünkü metin orijinalinde olduğu gibi eski yüksek Almanca ile verilmiştir. Kitabın Türkçe tercümesi Yaşar Önen tarafından yapılmış (*İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, Ankara 1987), fakat başına Babinger'in uzun ve etraflı önsözünün tamamı konulmamıştır. Dernschwam seyahatnâmesinin eski Almanca'yı iyi bilen bir ilim adamı tarafın-

Hans
Dernschwam'ın
bastırıldığı
madalya
üzerindeki
portresi